

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัย เรื่องการติดตามผลการปฏิบัติงานของพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาล สภาภาษาไทย ตามการรับรู้ของตนเองและผู้บังคับบัญชา มีวัตถุประสงค์ติดตามผลการปฏิบัติงานของพยาบาลศาสตรบัณฑิต และเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงาน ในทัศนะของบัณฑิตและผู้บังคับบัญชา รวมทั้งศึกษาความคิดเห็นของบัณฑิตต่อความเหมาะสมของ เนื้อหา วิชาในหมวดวิชาชีพ การจัดการเรียนการสอน การบริหารหลักสูตร ความรู้ที่ได้รับและการใช้ประโยชน์ตลอดจนความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชา เกี่ยวกับ ความสามารถของบัณฑิตตามความต้องการของหน่วยงาน ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

กลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยคือ พยาบาลศาสตรบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2524 และ 2525 จำนวน 148 คน และผู้บังคับบัญชาของบัณฑิตจำนวน 180 คน รวมเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 328 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง และแบบวัดค่านิยมทางวิชาชีพของนิภา คีตประเสริฐ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองประกอบด้วย เนื้อหา 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นการรายงานเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของตนเองสำหรับบัณฑิตและการประเมินเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ของบัณฑิตสำหรับผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 อันดับ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา การจัดการเรียนการสอน การบริหารหลักสูตร ความรู้ที่ได้รับและการใช้ประโยชน์สำหรับบัณฑิต และความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถของบัณฑิตตามความต้องการของหน่วยงาน และข้อเสนอแนะอื่นๆเกี่ยวกับการจัดการศึกษา สำหรับผู้บังคับบัญชา

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กระทำด้วยตนเองดังนี้คือ สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม แจกแจงความถี่ในรูปตารางเป็นอัตราส่วนร้อยละ หาค่ามัธยฐาน เลขคณิตส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความสามารถรายด้านและแต่ละข้อรายการ และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่ามัธยฐานเลขคณิตของคะแนนความสามารถรายด้านที่ประเมินโดยบัณฑิตและผู้บังคับ

บัญชา ความคิดเห็นของบัณฑิตเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา การจัดการเรียนการสอน การบริหารหลักสูตร ความรู้ที่ได้รับและการใช้ประโยชน์ ความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชา เกี่ยวกับความสามารถของ บัณฑิตตามความต้องการของหน่วยงานและข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการจัดการศึกษา แจกแจง ความถี่ในรูปแบบตารางเป็นอัตราส่วนร้อยละ

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 สถานภาพของบัณฑิตและผู้บังคับบัญชาของบัณฑิต ผู้ตอบแบบสอบถาม

1.1 สถานภาพของบัณฑิต ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ทำงานที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ในแผนกอายุรศาสตร์ มีประสบการณ์การทำงาน 1 ปี และ 2 ปี ใกล้เคียงกัน มีรายได้จากการปฏิบัติงานในวิชาชีพ เดือนละ 3,001-4,001 บาท บัณฑิตทุกคนมีตำแหน่งพยาบาลประจำการ ยกเว้นรายเดียวมีตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสุขภาพ ได้รับสวัสดิการเรื่องที่พัก อาหาร และการรักษาพยาบาล มีความพอใจในผลการปฏิบัติงานของตนเองอยู่ในระดับปานกลางมีรายเดียวที่ไม่พอใจผลการปฏิบัติงานของตนเอง บัณฑิตร้อยละ 59 คาดหวังว่าจะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น ถ้ามีโอกาส

บัณฑิตส่วนใหญ่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมตลอดหลักสูตร อยู่ในช่วงระหว่าง 2.51-3.00 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางมีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นมีคะแนนเฉลี่ยสะสมอยู่ในระดับเกียรตินิยม ส่วนใหญ่จบการศึกษาภายในระยะเวลา 4 ปี และไม่ได้ศึกษาต่อหลังสำเร็จการศึกษา

1.2 สถานภาพของผู้บังคับบัญชาของบัณฑิตที่ตอบแบบสอบถาม ผู้บังคับบัญชาของบัณฑิตส่วนใหญ่มีตำแหน่งหัวหน้าตึก มีวุฒิการศึกษาระดับประกาศนียบัตรพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย และผู้บังคับบัญชาส่วนส่วนใหญ่ใกล้เคียงกันพอใจในผลกรปฏิบัติงานของบัณฑิตอยู่ในระดับมาก และปานกลาง

ตอนที่ 2 การติดตามผลการปฏิบัติงานของพยาบาลศาสตรบัณฑิต และการเปรียบเทียบความสามารถในทักษะของบัณฑิตและผู้บังคับบัญชา

2.1 ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ผู้บังคับบัญชาประเมินว่าบัณฑิตมีความรู้ความสามารถทางวิชาการโดยส่วนรวมอยู่ในระดับดี ในขณะที่บัณฑิตประเมินตนเองว่ามีความรู้ความสามารถทางวิชาการโดยส่วนรวมอยู่ในระดับค่อนข้างดี ค่ามัชฌิมเลขคณิตความรู้ความสามารถทางวิชาการในทักษะของบัณฑิตและผู้บังคับบัญชาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยบัณฑิตประเมินตนเองต่ำกว่าการประเมินของผู้บังคับบัญชาอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ

ผู้บังคับบัญชาเห็นว่าบัณฑิต มีความรู้ความสามารถทางวิชาการอยู่ในระดับดีทุกข้อ ยกเว้น การบริหารหอผู้ป่วยซึ่งครั้งหนึ่งตรงกับทักษะของบัณฑิต ส่วนอีกครั้งหนึ่งผู้บังคับบัญชาเห็นว่าบัณฑิตมีความรู้ความสามารถในระดับดีในขณะที่บัณฑิต เห็นว่าตนเองมีความรู้ความสามารถอยู่ในระดับค่อนข้างดี

2.2 ด้านประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ผู้บังคับบัญชาประเมินว่าบัณฑิต มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยส่วนรวมอยู่ในระดับดี ในขณะที่บัณฑิต ประเมินตนเองว่ามีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานค่อนข้างดี ค่ามัธยผลขคณิต ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในทักษะของบัณฑิต และผู้บังคับบัญชาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01 โดยบัณฑิต ประเมินตนเองต่ำกว่า การประเมินของผู้บังคับบัญชาอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อผู้บังคับบัญชา เห็นว่าบัณฑิต มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเกือบทุกข้ออยู่ในระดับดี ส่วนบัณฑิต เห็นว่า ตนมี ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เกือบทุกข้ออยู่ในระดับค่อนข้างดี

2.3 ด้านมนุษยสัมพันธ์ ทั้งผู้บังคับบัญชา และบัณฑิต ประเมินว่าบัณฑิต มีมนุษยสัมพันธ์โดยส่วนรวมอยู่ในระดับดี ค่ามัธยผลขคณิต การมีมนุษยสัมพันธ์ของบัณฑิต ในทักษะของบัณฑิต และผู้บังคับบัญชา ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 เมื่อพิจารณารายข้อผู้บังคับบัญชา เห็นว่าบัณฑิตมีมนุษยสัมพันธ์ทุกข้ออยู่ในระดับดี ส่วนบัณฑิต เห็นว่าตนเองมีมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับดีทุกข้อยกเว้น การแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานซึ่งบัณฑิต ประเมินอยู่ในระดับปานกลาง

2.4 ด้านค่านิยมทางวิชาชีพ บัณฑิตมีค่านิยมทางวิชาชีพทั้ง โดยส่วนรวมและส่วนใหญ่ของข้อรายการอยู่ในระดับสูง ยกเว้นในเรื่องเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกของสมาคมพยาบาล การปฏิบัติตามมาตรฐานการพยาบาล การใช้เวลาและแรงงานไปในการวิจัยที่นำไปสู่การสร้างความรู้เฉพาะหรือทฤษฎีทางการปฏิบัติการพยาบาล และการศึกษาระดับปริญญา เอกและปริญญาโท ว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับวิชาชีพในการเสริมสร้างความลึกซึ้งและความก้าวหน้าของวิชาชีพอยู่ในระดับปานกลาง

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของบัณฑิตต่อ ความเหมาะสมของเนื้อหาวิชาในหมวดวิชาชีพ การจัดการเรียน การสอน การบริหารหลักสูตร ความรู้ที่ได้รับและการใช้ประโยชน์ ความเห็นของผู้บังคับบัญชาต่อความสามารถของบัณฑิตตามความต้องการของหน่วยงาน และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกำ ารจัดการศึกษา

3.1 บัณฑิตมีความเห็นว่า เนื้อหาวิชาในหมวดวิชาชีพเหมาะสมดี ยกเว้นในวิชาพัฒนาการพยาบาลและหลักการภาษา บัณฑิตเห็นว่า เนื้อหาวิชามากเกินไปและวิชาการพยาบาลอายุรศาสตร์และศัลยศาสตร์ 2 ที่บัณฑิตครึ่งหนึ่งเห็นว่าเนื้อหาวิชามากเกินไปและอีกครึ่งหนึ่งเห็นว่าเนื้อหาวิชาน้อยไป

บัณฑิตมีความเห็นว่าจำนวนหน่วยกิตของวิชาในหมวดวิชาชีพเหมาะสมดี ยกเว้นวิชาพัฒนาการพยาบาลและหลักการภาษา

บัณฑิตให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ เนื้อหาวิชาในหมวดวิชาชีพว่าให้เพิ่มภาคปฏิบัติมากขึ้น ปรับเนื้อหาเกี่ยวกับเวลาสอนในแต่ละชั่วโมงให้สมดุลกัน

3.2 การจัดการเรียนการสอนและการบริหารหลักสูตร บัณฑิตส่วนใหญ่เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนและการบริหารหลักสูตรในเรื่องต่างๆมีความเหมาะสมดีแล้วยกเว้นในเรื่องการส่งเสริมกิจกรรมนักศึกษา การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา และระยะเวลาการฝึกปฏิบัติ ซึ่งบัณฑิตส่วนใหญ่เห็นว่าควรปรับปรุง โดยเสนอแนะว่าควรต้องปรับปรุง ดังนี้คือ ในเรื่องการส่งเสริมกิจกรรมนักศึกษา บัณฑิตเสนอว่าควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นมากขึ้น การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาบัณฑิตเสนอว่ามีความสัมพันธ์กันน้อยมาก และอาจารย์ไม่เข้าใจนักศึกษา จึงควรที่จะต้องมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติ บัณฑิตเสนอให้มีภาคปฏิบัติเพิ่มขึ้นในทุกวิชา

3.3 ในเรื่องความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาและการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงาน บัณฑิตส่วนใหญ่เห็นว่า ได้รับความรู้จากวิชาต่างๆในหมวดวิชาชีพอยู่ในระดับมาก ยกเว้นวิชาพัฒนาการพยาบาลและหลักการภาษา หลักและวิธีการสอน ปัญหาและแนวโน้มของการพยาบาล การบริหารหอผู้ป่วย การสัมมนาการพยาบาล ที่ส่วนใหญ่เห็นว่าได้รับความรู้ในระดับปานกลางและส่วนใหญ่นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานมาก ยกเว้นวิชาโภชนาบำบัด การพยาบาลหริเวชและสูติศาสตร์ 1 การพยาบาลจิตเวช 1 การพยาบาลจิตเวช 2 การพยาบาลสาธารณสุข การพยาบาลอนามัยชุมชน 1 ปัญหาและแนวโน้มของการพยาบาล การพยาบาลอนามัยชุมชน 2 การบริหารงานหอผู้ป่วยและการสัมมนาการพยาบาล ที่เห็นว่านำไปใช้

ประโยชน์ในการปฏิบัติงานปานกลาง และวิชาพัฒนาการพยาบาลและหลักการภาษาที่เห็นว่านำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานน้อย จึงยังมีเหตุผลของการใช้ประโยชน์น้อยกว่ามาจากสาเหตุว่าไม่ได้ปฏิบัติงานในแผนกนั้นๆหรือไม่มีหน้าที่รับผิดชอบในงานนั้นๆ

3.4 ความสามารถของบัณฑิตตามความต้องการของหน่วยงาน ผู้บังคับบัญชาต้องการบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการและการปฏิบัติงาน และสามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิภาพทางการปฏิบัติการพยาบาลและบริการแก่ผู้ป่วยเป็นอย่างดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และการทำงาน และเป็นผู้มีใจ รักมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพพยาบาลและมีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ มีความละเอียดรอบคอบช่างสังเกต

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความคาดหวังเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในอนาคตของบัณฑิต ซึ่งพบว่าบัณฑิตส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 59 จะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นถ้ามีโอกาส ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากวิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่จะต้องให้บริการแก่สังคม "ต้องเผชิญกับความทุกข์ยากของบุคคลอื่นตลอดเวลา ต้องให้การดูแลพยาบาลทั้งในเรื่อง บุคคล สังคม วัฒนธรรม การศึกษา การรักษากฎหมาย การเมือง ประเพณี อารมณ์และจิตใจ (spiritual)" (Collins and Parker 1989: 1) การปฏิบัติงานเช่นนี้จะต้องใช้ความอดทน เสียสละ เพราะเป็นวิชาชีพที่ถูกรายล้อมและหนักมาก มีความกดดันจากการทำงาน จากธรรมชาติของงาน และความไม่สมดุลของสัดส่วนงานกับกำลังคน แม้ว่าได้รับค่าชมเชยและความพึงพอใจ แต่ในขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิดความเครียดแก่ร่างกายและจิตใจ ต้องพบกับความคับข้องใจเพราะต้องเผชิญกับความยุ่งยากอันตรายนานในขณะปฏิบัติงาน และชั่วโมงการทำงานต้องสลับเปลี่ยนไปเรื่อยๆทั้งกลางวันกลางคืน (Collins and Parker 1983 :3;5) มีผลให้การดำเนินชีวิตผิดไปจากปกติ จากลักษณะของวิชาชีพที่กล่าวมาแล้ว ประกอบกับบัณฑิตส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในผลการปฏิบัติงานของตนเองอยู่ในระดับปานกลาง มีรายได้จากการปฏิบัติงานในวิชาชีพเดือนละ 2,000-4,000 บาท ซึ่งถ้าพิจารณาค่าครองชีพปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเป็นรายได้ที่ไม่สูงนัก จึงทำให้ขาดความสนใจในการประกอบวิชาชีพ และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นถ้ามีโอกาส

ปัญหาข้อนี้ ควรที่ฝ่ายบริหารจะได้ให้ความสนใจ และแก้ไข โดยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ด้วยการให้ค่าชมเชยเมื่อปฏิบัติงานได้ดี และให้ค่าปรึกษาแนะนำช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาสับสนุนให้มีการพัฒนาตนเอง และเพิ่มค่าตอบแทนการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น

และควรจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานให้มีลักษณะ good practice เนื่องจากการศึกษาของ ดร. มาร์ลีน เคมเมอร์ (อ้างถึงในฟาริตา อิบราฮิม 2515: 29-30) พบว่านักศึกษาในระดับปริญญา จะเลือกบทบาทตามที่เห็นว่าถูกต้องเหมาะสม สามารถยึดถือเป็นแบบอย่างได้ ถ้าเขาเลือกหรือหาแบบอย่างที่ดีไม่ได้ เขาก็จะหนีจากวิชาชีพพยาบาลไปหางานอื่น หรือศึกษาต่อไปในสายอาชีพอื่นที่ช่วยให้มองเห็นเป้าหมายได้ชัดเจนกว่า และประสบความสำเร็จมากกว่า ส่วนในเรื่องของการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาจะต้องหามาตรฐานการที่จะเลือกบุคคลซึ่งเข้าใจในลักษณะงานของวิชาชีพ ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญมาก เพราะถ้าหากขาดความเข้าใจในลักษณะงาน เมื่อมาพบกับสภาพความเป็นจริงจะทำให้เกิดความรู้สึกคับข้องใจมากขึ้นและเบื่อหน่าย ในที่สุดก็ต้องการเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น นอกจากนี้ยังต้องเลือกบุคคลที่มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ และสมัครใจเรียนด้วยตนเองมิใช่เรียนเพราะถูกบังคับ ในการหือา จะต้องมีการสร้างแบบวัดทัศนคติต่อวิชาชีพ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรต่อไป

2. การประเมินการปฏิบัติงานของบัณฑิต บัณฑิต และผู้บังคับบัญชา ประเมินความสามารถ รายชื่อและโดยส่วนรวมของบัณฑิต ในเรื่องความรู้ความสามารถทางวิชาการ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และมนุษยสัมพันธ์ อยู่ในระดับค่อนข้างดีและดี จากผลที่ได้แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต มีประสิทธิภาพในการผลิตบัณฑิตที่ดี สามารถผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถอยู่ในระดับที่เหมาะสม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และที่สำคัญคือ ความสามารถต่างๆเหล่านี้ เป็นการประกันได้ถึงคุณภาพของการพยาบาลที่ผู้มารับบริการจะได้รับ เพราะการพยาบาลที่มีคุณภาพต้องเป็นบริการที่มีลักษณะสมบูรณ์ทั้ง ความรู้ หลักการ ความสามารถและคุณธรรม (สายหยุด - นิยมวิภาต 2522 : 58) คุณลักษณะที่จำเป็นในการปฏิบัติการพยาบาลคือความเข้าใจในตนเอง ความเข้าใจในธรรมชาติและระดับพัฒนาการในธรรมชาติของบุคคล การสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้ป่วย ความสามารถในการสังเกต และความสามารถในการแก้ปัญหา (ฟาริตา อิบราฮิม 2525: 63-86) ซึ่งเป็นความสามารถที่รวมอยู่ในความสามารถต่างๆ ที่นำมาประเมินในการศึกษาคั้งนี้

ผลการเปรียบเทียบ การประเมินความรู้ความสามารถทางวิชาการและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในทัศนะของบัณฑิต และผู้บังคับบัญชา พบว่า โดยส่วนรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การที่ได้ผลเช่นนี้อาจเนื่องมาจากพฤติกรรมในเรื่องความรู้ความสามารถทางวิชาการ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เป็นกิจกรรมอิสระ และเป็นคุณลักษณะเฉพาะ การประเมินด้วยตนเองและผู้อื่นจึงมีความแตกต่างกัน ส่วนการประเมินมนุษยสัมพันธ์ในทัศนะของบัณฑิต และผู้บังคับบัญชาโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะเป็นพฤติกรรมที่เด่นชัด และมีโอกาสได้แสดง

พฤติกรรมบ่อย เพราะในการปฏิบัติงานจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอยู่ตลอดเวลา การประเมินจึงไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาความแตกต่างของการประเมินแล้ว พบว่า บัณฑิตประเมินตนเองในเรื่อง ความรู้ความสามารถทางวิชาการและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานต่ำกว่าผู้บังคับบัญชาประเมิน บัณฑิต ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบัณฑิตมีประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า มีประสบการณ์การทำงาน 1 และ 2 ปี เมื่อต้องมาทำงานกับผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า ตามลักษณะงานพยาบาลซึ่งนิยมใช้ระบบ การพยาบาลเป็นทีม ซึ่งทุกคนต้องใช้ความสามารถของตนร่วมกับผู้อื่นภายใต้ภาระงานของ หัวหน้าทีม บัณฑิตได้มีโอกาสเปรียบเทียบความสามารถของตนเองกับผู้อื่นที่มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า จึงมองเห็นความแตกต่างของตนเองและผู้อื่นอย่างชัดเจน การประเมินตนเองจึงต่ำกว่าผู้บังคับบัญชา สอดคล้องกับการศึกษาของ รัชนี อยู่ศิริ (2523: 63) ซึ่งทำการเปรียบเทียบการ ประเมินการปฏิบัติการพยาบาลของพยาบาลที่มีประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า 3 ปี และ 3 ปี ขึ้นไป พบว่า แตกต่างกันโดยคะแนนเฉลี่ยของพยาบาลที่มีประสบการณ์ 3 ปี ขึ้นไป มีค่าสูงกว่า พยาบาลที่มีกรปฏิบัติงานน้อยกว่า 3 ปี ประกอบกับคนไทยมีเอกลักษณ์ของความเป็นคนอ่อนน้อม ถ่อมตน (วิทยาลัยครูสวนดุสิต 2521: 7) บัณฑิต จึงประเมินตนเองต่ำตามเอกลักษณ์การถ่อมตน ของคนไทย

ส่วนการประเมินมนุษยสัมพันธ์นั้น บัณฑิต ประเมินตนเองทั้งสูงและต่ำกว่าการประเมิน ของผู้บังคับบัญชา และเป็นที่น่าสังเกตว่า รายชื่อที่บัณฑิตประเมินตนเองสูงกว่าผู้บังคับบัญชานั้น เป็นรายชื่อซึ่งบัณฑิต มีพฤติกรรมกับบุคคลอื่นๆ ส่วนพฤติกรรมที่บัณฑิต แสดงต่อผู้บังคับบัญชานั้น บัณฑิต ประเมินตนเองต่ำกว่าการประเมินของผู้บังคับบัญชา แสดงว่า ผู้บังคับบัญชามีความพึงพอใจ และยอมรับในการมีมนุษยสัมพันธ์ของบัณฑิต

ในเรื่องค่านิยมทางวิชาชีพพบว่า บัณฑิต มีค่านิยมทางวิชาชีพอยู่ในระดับสูง คือมีค่ามัธยฐาน เลขนคณิตรายด้านและรายข้อส่วนใหญ่สูงกว่า 3 (จำนวน 13 ข้อจาก 18 ข้อ) ซึ่งผลการศึกษา นี้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการศึกษาในด้านทัศนคติพิสัยของหลักสูตร ที่ต้องการผลิตบัณฑิต ที่มีคุณธรรม และปฏิบัติตนตามบทบัญญัติแห่งวิชาชีพ (วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย ม.ป.ป.: 11) เพราะค่านิยมหมายถึง ความสำคัญของสิ่งต่างๆในความรู้สึกของบุคคล เป็นความรู้สึยกายอ่อง ให้ความสำคัญสูงแก่บางสิ่งบางอย่าง ค่านิยมจะมีอิทธิพลต่อการตั้งจุดมุ่งหมายในชีวิตและความ ประพฤติของบุคคล เพื่อ ได้มั่ง ซึ่งสิ่งที่มุ่งหมายนั้น (ลออ หุตางกูร 2521: 4)

ค่านิยมทางวิชาชีพที่สูงแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวิชาชีพในความรู้สึกของบัณฑิต บัณฑิตจะมีความรักและยกย่องในวิชาชีพ และความรู้สึกรักและยกย่องนี้จะเป็นตัวกำหนดให้บัณฑิต ปฏิบัติการพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพไม่ปฏิบัติสิ่งใดอันจะนำความเสื่อมเสียมาสู่วิชาชีพและเคารพ ต่อบทบัญญัติของวิชาชีพอันจะนำมาซึ่งการพยาบาลอันมีคุณภาพ

ส่วนในเรื่องค่านิยมเกี่ยวกับสมาคมพยาบาล การปฏิบัติตามมาตรฐานการพยาบาลและการใช้เวลาแรงงานไปในการวิจัยที่จะนำไปสู่การสร้างความรู้เฉพาะหรือทฤษฎีทางการปฏิบัติ การพยาบาล การศึกษาระดับปริญญาเอกและปริญญาโทว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับวิชาชีพในการเสริมสร้างความลึกซึ้งและความก้าวหน้าของวิชาชีพ ซึ่งบัณฑิตมีค่านิยมอยู่ในระดับปานกลางนั้น ควรจะต้องได้มีการปลูกฝังค่านิยมในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ให้สูงขึ้นเพราะวิชาชีพหมายถึงบริการของ อาชีพหนึ่งๆ ในระดับสถาบันของสังคมซึ่งมีลักษณะต่อไปนี้ (ลออ ทูตางกูร 2521: 91-92)

1. มีหน้าที่ให้บริการเฉพาะด้าน ซึ่งต้องการบุคลากรที่มีความชำนาญที่แท้จริงในการนั้น เพื่อประกันสิทธิผลของบริการ
2. เป็นบริการในสิ่งที่มีค่าและความสำคัญและจำเป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ซึ่งสังคมพยายามจัดสรรขึ้นเพื่อให้บริการแก่สมาชิกตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง...
3. เป็นบริการที่ต้องการธรรมจรรยาที่สูงพอของผู้ให้บริการ เพราะความมีสิทธิเฉพาะในการให้บริการนั้นๆ ผู้ให้บริการจะต้องมีทั้งความรู้ความสามารถในบริกา มีวิจารณญาณและคุณธรรมเป็นที่เชื่อถือวางใจได้ ...

วิชาชีพพยาบาลมีลักษณะต่างๆของวิชาชีพคือ มีการรวมตัวของสมาชิกในรูปแบบของสถาบันคือ สมาคมพยาบาล ถ้าหากพยาบาลมีค่านิยมในเรื่องเกี่ยวกับสมาคมพยาบาลอยู่ในระดับต่ำแสดงว่าพยาบาลมองไม่เห็นความสำคัญของสมาคมพยาบาลซึ่งเป็นสถาบันทางวิชาชีพ และถ้าปราศจากซึ่งมาตรฐานการพยาบาลการปฏิบัติการพยาบาลก็จะขาดประสิทธิภาพส่งผลให้สังคมมีทัศนคติในทางลบต่อวิชาชีพในขณะเดียวกันถ้าปราศจากการวิจัยและการศึกษาในระดับสูงจะนำไปสู่การสร้างความรู้เฉพาะทฤษฎีทางการพยาบาล จะทำให้ขาดมาตรฐานการพยาบาลและขาดคุณลักษณะในการให้บริการเฉพาะด้านที่มีประสิทธิภาพ มีผลให้ขาดลักษณะของวิชาชีพจึงต้องส่งเสริมค่านิยมต่างๆ เหล่านี้ให้สูงขึ้น

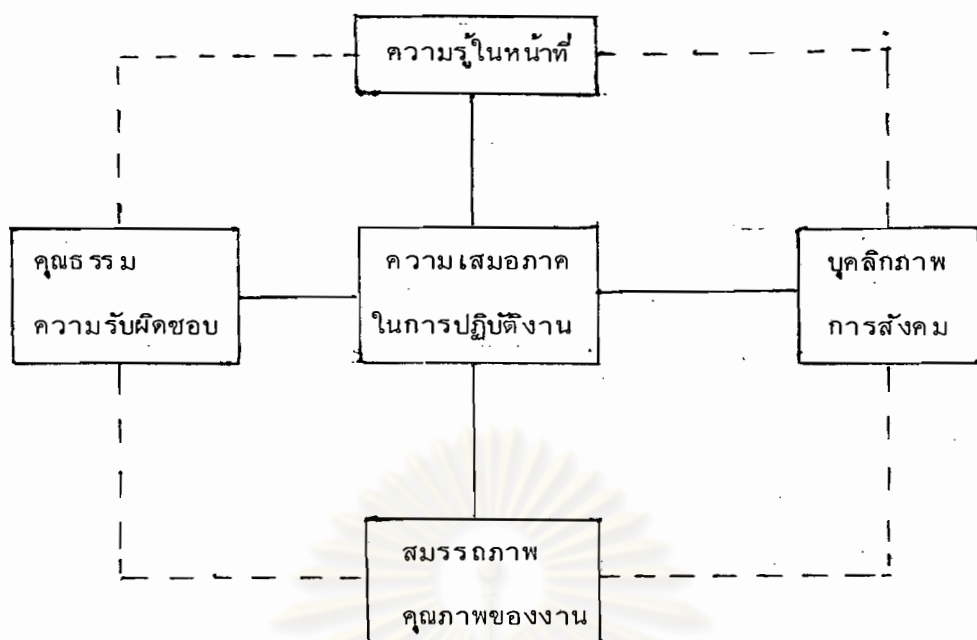
แต่เมื่อพิจารณาค่านิยมทางวิชาชีพกับความคาดหวังเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในอนาคตของบัณฑิต พบว่า บัณฑิตมีค่านิยมทางวิชาชีพสูง แต่ส่วนใหญ่จะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นถ้ามีโอกาส ซึ่งจะเห็นว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจาก การปฏิบัติงานพยาบาลจะต้องใช้กำลังกายกำลังใจและกำลังสติปัญญาอย่างสูง เพราะการพยาบาลเป็นวิชาชีพที่ต้องช่วยเหลือบุคคลไม่ว่าคนเจ็บหรือคนดีก็ตามให้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เพื่อดำรงภาวะสุขภาพ พ้นจากสภาพป่วยเจ็บหรือตายอย่างสงบ ซึ่งตามปกติเขาสามารถช่วยตนเองได้

เนื่องจากเขามีความรู้ มีพลังและกำลังใจ การช่วยเหลือของเราจึงเป็นการเพิ่มความรู้ เพิ่มกำลังกายและเพิ่มกำลังใจ ที่เขาขาดไปให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยเร็วที่สุด โดยที่พยายามเป็นสถิติสำหรับผู้หมดสติ และเป็นความรู้สึกที่จะมีชีวิตอยู่สำหรับผู้ที่ยากตาย (เฮนเตอร์สัน อ้างถึงใน ฟาริดา อิบราฮิม 2525: 5)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าลักษณะวิชาชีพพยาบาลจะก่อให้เกิดความคับข้องใจและความกดดันต่อพยาบาลเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะมีผลให้เกิดความเบื่อหน่ายในสภาพที่เป็นอยู่ ประกอบกับได้รับสิ่งตอบแทนจากวิชาชีพ-ทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ เนื่องจากสังคมไทยไม่ให้ความสำคัญต่อกับวิชาชีพซึ่งต้องให้บริการผู้อื่นเท่าที่ควร บัณฑิตจึงต้องการจะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นถ้ามีโอกาส แต่เนื่องจากบัณฑิตมีค่านิยมทางวิชาชีพสูงจึงยังคงสามารถปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพดังผลการวิจัยที่เสนอไปแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากค่านิยมทางวิชาชีพมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับค่อนข้างสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับค่านิยมทางบริการ ดังผลการศึกษานักศึกษา คัดประเสริฐ (2527) ที่ได้กล่าวไปแล้ว จากผลที่ได้กล่าวไว้ว่าการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพมิได้อยู่ได้อัติผลของค่านิยมทางวิชาชีพเพียงประการเดียว ยังคงมีองค์ประกอบอื่นๆ เช่นลักษณะของวิชาชีพ การตอบแทนที่ได้รับและอื่นๆ เป็นตัวกำหนดอีกมาก

จากการศึกษาผลการปฏิบัติงานของบัณฑิตพบว่า บัณฑิตที่จบจากหลักสูตรมีผลการปฏิบัติงานและความสามารถในการปฏิบัติงานดีเป็นที่พึงพอใจของผู้บังคับบัญชาอันจะช่วยให้เกิดความก้าวหน้าแก่วิชาชีพและในขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิดความเสมอภาคในขณะปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรในทีมสุขภาพเพราะการที่จะให้เกิดความเสมอภาคในการปฏิบัติงานนั้น ลอ อุตางกูร (บรรยาย) ได้เสนอว่าพยาบาลจะต้องมีความรู้ในหน้าที่มีสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน มีคุณธรรมความรับผิดชอบ และมีบุคลิกภาพที่ดีโดยองค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันดังแสดงในแผนภูมิที่ 4

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 4 แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่จะก่อให้เกิดความเสมอภาคในการปฏิบัติงาน

3. บัณฑิตมีความคิดเห็นว่า เนื้อหาวิชาและจำนวนหน่วยกิตของวิชา ในหมวดวิชาชีพเหมาะสม ยกเว้นวิชาพัฒนาการพยาบาลและหลักการกษาค ซึ่งบัณฑิต เห็นว่ามีเนื้อหา วิชา มากเกินไป ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากว่าบัณฑิตมีความ เห็นว่านำไปใช้ประโยชน์ในการ ปฏิบัติงานได้น้อย แต่โดยความเป็นจริงวิชาพัฒนาการพยาบาลและหลักการกษาค เป็นวิชาที่สำคัญมาก เพราะมีเนื้อหา วิชาที่ เกี่ยวข้องกับ วิศวกรรมของวิชาชีพพยาบาลโดยสังเขป หลักการกษาค ทศนคติ หลักความประพฤติ ระเบียบวินัย หน้าที่ ลัทธิและความรับผิดชอบของพยาบาลต่อผู้ป่วย ผู้ร่วมงาน วิชาชีพและสังคม รวมทั้งการปรับตนเองให้ เหมาะสมต่อสภาพการณ์และภาวะ แวดล้อม โดยยึดหลักคุณธรรมและ จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ (วิทยาลัยพยาบาลสภากษาคไทย ม.ป.ป. :24) ซึ่ง จะเห็นได้ว่า เนื้อหาของ วิชา นี้มีความสำคัญ เป็นอย่างมากต่อการ ปฏิบัติ การพยาบาล และต่อวิชาชีพ แต่เนื่องจาก เป็นคุณลักษณะทางด้านจรรยาและทศนคติซึ่งไม่อาจจะมองเห็นถึงปริมาณของ การนำไปใช้และมักจะนำไปใช้โดยไม่รู้ตัวจึงทำให้บัณฑิต เห็นว่านำไปใช้ประโยชน์ในการ ปฏิบัติงานน้อยและมีเนื้อหา วิชา มากเกินไป

ส่วนในวิชาปัญหาและแนวโน้มของการพยาบาล ซึ่งศึกษา นโยบายและแผนพัฒนาสาธารณสุขแห่งชาติ สถานภาพของการพยาบาลในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่าง วิชาชีพพยาบาลกับองค์ การที่เกี่ยวข้องทั้ง ในและนอกประเทศ การวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ และแนวโน้มของ

การพยาบาลในอนาคต รวมทั้งปัญหาทางนิติเวชและกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบโรคศิลปะสาขา การพยาบาลและผดุงครรภ์ในประเทศไทย (วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย ม.ป.ป. : 27) ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการปฏิบัติงานของบัณฑิต แต่บัณฑิตมีความเห็นว่านำไปใช้ประโยชน์ ในการปฏิบัติงานปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบัณฑิตมีประสบการณ์การทำงานน้อยจึงมุ่งที่จะ ฝึกทักษะการปฏิบัติการพยาบาลมากกว่าจะสนใจเรื่องปัญหาแนวโน้มนៃของการพยาบาลประกอบกับ ไม่มีตำแหน่งบริหาร และส่วนใหญ่ไม่มีบทบาทการรักษาโดยตรงจึงมองไม่เห็นความสำคัญ ของนโยบาย สถานภาพของพยาบาล ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาชีพ แนวโน้มของการพยาบาลใน อนาคตรวมทั้งปัญหาทางนิติเวชและกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบโรคศิลปะ ประกอบกับลักษณะ ของประชาชนชาวไทยขาดความสนใจที่จะศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตน และประเทศไทยยัง ไม่มีระบบการฟ้องเรียกค่าเสียหายจากการรักษาพยาบาล จึงไม่ก่อให้เกิดความตื่นตัวและเห็น ความสำคัญของการ รุกกฎหมาย ซึ่งเป็นหน้าที่หนึ่งในฐานะพลเมืองของประเทศ

4. บัณฑิตมีความคิดเห็นว่าการจัดการ เรียนการสอนและการบริหารหลักสูตรทั่วไป เหมาะสม ยกเว้นในเรื่อง การส่งเสริมกิจกรรมนักศึกษา การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง อาจารย์กับนักศึกษาและระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติงานซึ่งบัณฑิต เห็นว่าต้องปรับปรุง โดยเสนอ ให้ส่งเสริมกิจกรรมนักศึกษาและความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาให้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะ บัณฑิต ระหนักถึงความสำคัญของปฏิกริยาตอบสนองของผู้เรียนต่อองค์ประกอบต่างๆภายในสถาบัน ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ บรรยากาศที่ดีสำหรับการเรียนรู้คือบรรยากาศที่มี การอยู่ร่วมกันด้วยความ เป็นมิตรระหว่างผู้เรียนและผู้สอน เพื่อที่ผู้เรียนจะได้กล้าแสดงความคิดเห็นและซักถาม นอก จากนี้แล้วจะต้องมีการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ซึ่งนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย มีโอกาสสูงมากในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เนื่องจากทุกคนอยู่ใน หอพักเดียวกัน ส่วนกิจกรรมนักศึกษาก็จะมีส่วนส่งเสริมในเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ ความ มั่นใจในตนเองและความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและตัดสินใจ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมใน เรื่องของการปฏิบัติงาน

นอกจากนี้บัณฑิตได้ เสนอให้เพิ่มระยะเวลาในการฝึกภาคปฏิบัติเพิ่มขึ้นในทุกวิชา ซึ่ง สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของผู้บังคับบัญชาในเรื่องนี้วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทยเองก็ได้ ตระหนักถึงความสำคัญของการฝึกปฏิบัติงาน จึงได้จัดให้มีการฝึกปฏิบัติเสริมทักษะภาคฤดูร้อน เพิ่มเติมเป็นเวลา 8 สัปดาห์ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาพยาบาลมุ่งให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติการ พยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพดังนั้เป็นการ เรียนการสอนทางคลินิกจึง เป็นแกนกลางสำคัญของการ ศึกษาวิชาพยาบาล นอกจากนี้แล้วสภาพแวดล้อมของการปฏิบัติการพยาบาลยังมีส่วนที่จะช่วย

ส่งเสริมให้บัณฑิตฝึกปฏิบัติงานไปในลักษณะที่พึงปรารถนาของหลักสูตรได้ จึงควรจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการฝึกปฏิบัติคือมีรูปแบบ (Model) ที่ดีในการปฏิบัติงานและต้องเสริมกับการเรียนรู้ทางภาคทฤษฎี

5. ความสามารถของบัณฑิตตามความต้องการของหน่วยงาน ในความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชานั้นต้องการ บัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถทางวิชาการและการปฏิบัติการพยาบาลนำความรู้ไปถ่ายทอดได้อย่างมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติการพยาบาลดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีความละเอียดรอบคอบช่างสังเกตมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และการทำงาน เป็นผู้ที่มีใจรัก มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพและมีเมตตา ต่อเพื่อนมนุษย์ซึ่งจะเห็นได้ว่า สอดคล้องกับลักษณะของพยาบาลศาสตร์ บัณฑิต และวัตถุประสงค์ของหลักสูตร แสดงว่าหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ บัณฑิต สามารถผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถตรงตามความต้องการของหน่วยงานที่ใช้บัณฑิต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้วผู้วิจัยขอเสนอแนะ 2 ประเด็นคือการนำไปใช้และการนำไปใช้และการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปใช้

เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของหลักสูตรให้สูงยิ่งขึ้นอีก โดยมีพื้นฐานจากผลวิจัยซึ่งเป็นไปตามการรับรู้ของบัณฑิตซึ่งมีประสบการณ์เพียง 1-2 ปี และผู้บังคับบัญชา

1.1 การคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาในหลักสูตรพยาบาลศาสตร์บัณฑิตควรจะต้องพิจารณาถึงทัศนคติที่มีต่อวิชาชีพ และความเข้าใจในลักษณะของวิชาชีพ เพื่อลดปัญหาการไปประกอบอาชีพอื่นหลังจบการศึกษา

1.2 ควรจะได้มีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนในเรื่องระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติงาน โดยจัดเพิ่มจำนวนหน่วยกิตให้มากขึ้น และสร้างเกณฑ์ในการประเมินผลภาคปฏิบัติให้อยู่ในเกณฑ์เดียวกันทุกแผนกวิชา

1.3 ควรจัดให้มีอาจารย์นิเทศงานบนตึกรักษาพยาบาลมากขึ้น เพื่อให้สัดส่วนของอาจารย์กับนักศึกษาเหมาะสมยิ่งขึ้น อันจะทำให้การนิเทศงานเป็นไปอย่างใกล้ชิดและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.4 พยาบาลประจำการควรจะได้มีส่วนร่วมในเรื่องการฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษา โดยปฏิบัติการพยาบาลตามมาตรฐานการพยาบาลและมาตรฐานแห่งวิชาชีพ เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติการพยาบาลแก่นักศึกษา

1.5 ควรจะได้มีการส่งเสริมค่านิยมทางวิชาชีพในเรื่องเกี่ยวกับสมาคมพยาบาล และมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงการเคลื่อนไหวและบทบาทของสมาคมพยาบาลต่อวิชาชีพให้มากขึ้น

1.6 ควรจัดให้มีการศึกษาอบรมเพิ่มเติมเฉพาะสาขาต่างๆตามความต้องการของหน่วยงานโดยจัดเป็น Inservice Education

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการประเมินผลหลักสูตรในรูปแบบการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) คือ เริ่มประเมินหลักสูตรไปพร้อมๆกับการเปิดหลักสูตร โดยกระทำในขณะที่มีการเรียนการสอนและเมื่อสิ้นสุดการเรียนทุกภาคการศึกษา และประเมินผลรวมสรุป (Summative Evaluation) เมื่อจบการศึกษารวมทั้งการติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษา ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาไปไ้ระยะหนึ่งที่แน่นอนในปีที่ 1 ปีที่ 3 และปีที่ 5 เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนตรงกับความเป็นจริงและครบถ้วนมากที่สุด เพราะการประเมินทันทีทันใดผู้ตอบแบบสอบถามยังจำได้ดี และจะไม่ปฏิเสธที่จะตอบแบบสอบถามจากเหตุผลว่าจำไม่ได้ และมีโอกาสที่จะนำข้อมูลมาใช้ในการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างทันห้วงที

2.2 ควรจะได้มีการประเมินผลองค์ประกอบทุกองค์ประกอบของหลักสูตร เพื่อจะได้ทราบจุดดีจุดเด่นและจุดบกพร่องขององค์ประกอบทุกส่วนในหลักสูตร ตลอดจนแสดงถึงการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวของการผลิตผู้สำเร็จการศึกษา

2.3 ควรจะได้ประเมินผลการปฏิบัติงานของบัณฑิตตามการรับรู้ของผู้มารับบริการ เพื่อจะได้ทราบถึงจุดดีจุดเด่นและจุดบกพร่องของผลิตผลของหลักสูตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย